

... alebo o univerzálnej postupnosti a o „milosti“, ktorá stavia na „prirodzenosti“.

5. Kapitola Petersenovej knihy *12 návykov pre život* je prvá, ktorej rozvláčnosť nie je na škodu. Aspoň mne tak pripadala. Zrejme preto, že od „filozofickejších“ vecí sa autor posunul k veciam viac „technickým“ a viac z oblasti, ktorú profesionálne zastáva. Určite si ju treba prečítať pomaly, pozorne a celú. Určite.

Posolstvo tejto kapitoly je jednoduché: *Človek nie je ušľachtilý divoch. Je divoch, sám v sebe krutý a násilnícky, pretože krutosť a násilie sú vo svojej podstate vskutku efektívne stratégie k tomu, ako uskutočniť svoje túžby ale aj ako si zaistiť horné priečky v pomyselnom ale súčasne veľmi reálnom „rebríčku dominancie“ sveta. Zlo a krutosť nie sú ovocím ani kultúry, ani náboženstva, ani civilizácie, ani výchovy, ani ničoho podobného. Krutosť aj k svojmu vlastnému druhu a rodu vidíme už u zvierat, autor spomína konkrétne šimpanzov a ich neuveriteľnú krutosť. Vidíme ju aj u tých najprimitívnejších ľudských spoločností. Faktom je, že ak si porovnáme percento príslušníkov národa či kmeňa, ktorí zomrú násilnou smrťou, sú na tom moderné civilizácie neporovnateľne lepšie než primitívne kmeňové spoločenstvá, nepoznamenané modernou civilizáciou. Aj tá najnebezpečnejšia lokalita moderného sveta s najvyššou mierou zločinnosti je oázou pokoja, mieru, bezpečia a istoty v porovnaní s tým, čo žijú tieto pôvodné ľudské spoločenstvá. Obdobne to platí aj o vojnách.*

Na základe toho sa ukazuje jedna vec: *Človek je od narodenia divoch – nič nové pod slnkom. Ako kresťania tomu veľmi dobre rozumieme a už ako malí sme sa o tejto realite učili ako o dedičnom hriechu, ktorý nie je o vine, ale o páde, o tom, že človek sa stal vnútorne náchylný na zlo. Ako hovorí režisér Stanley Kubrick: „Človek nie je ušľachtilý divoch. Je to neušľachtilý divoch. Je iracionálny, brutálny, slabý, neschopný objektívne posúdiť čokoľvek sa týka jeho vlastných záujmov. Tým je všetko povedané. Zaujímam sa o brutálnu a násilnú prirodzenosť človeka, pretože ide o jeho pravdivý obraz. A každý pokus vytvoriť spoločenské inštitúcie na základe nesprávnej predstavy o prirodzenosti ľudí je pravdepodobne odsúdený na neúspech.“* Naivné rojčenie v podobe osvietenstva a marxizmu o tom, ako sa človek, zbavený okov spiatocníckej kultúry, zlého náboženstva a skazenej civilizácie stane zrazu dobrým, krásnym a ušľachtilým, skončilo desivým a krvavým pádom na nos... *Ako ukazuje Peterson, je to presne naopak, je to práve náboženstvo, civilizácia a kultúra, ktoré umožňujú socializáciu divokého a brutálneho človeka a vytvorenie ľudského spoločenstva, ktoré aj keď nie je ideálne, je lepšie, než čokoľvek iné „predkultúrne“ a „predcivilizačné“.* Ani to nie je nijaká prevratná novinka a aj to už vieme – teda každý, kto je ochotný vidieť fakty – a to dosť dávno: *„Kresťanský západ povolal pohanov z prehistórie na základe autority Boha, ktorého láska sa vzťahuje na každého jednotlivca, aby ako jednotlivci opustili kolektívnu identitu kmeňa a namiesto nej prijali individuálnu identitu kresťanských konvertitov. Ostrú hranicu, ktorá delí predmodernú kolektívnu identitu od zmluvnej identity západného jednotlivca, možno najjasnejšie vidieť v otázke brutality. Pohanské kmene necítia žiadne výčitky svedomia, keď mučia príslušníkov iných skupín a znesväcujú ich mŕtvolý; západné spoločnosti neprejdú okolo takýchto skutkov bez krajného rozhorčenia. Nemôžeme ich dokonca ani pozorovať z diaľky bez toho, aby sme cítili, že sa nás zmocňuje rozhorčenie“* (David Goldman).

Zvyšok kapitoly Peterson venuje tomu, čo s tým. Základnými pojmami sú pravidlá (= zákon), disciplína (= jeho dodržiavanie) a potom „cukor a bič“ ako nevyhnutné nástroje vynútenia zákona: „cukor“ v podobe odmeny, pochvaly, uznania – a „bič“ v podobe trestu s použitím „najmenšej nevyhnutnej sily“, potrebnej na

presadenie zákona. Peterson trefne poznamenáva, že skôr či neskôr na to v živote človeka aj tak príde a ak sa to nenaučí ako dieťa „ľahkou cestou“, naučí ho to spoločnosť „natvrdo“ s pomocou donucovacích prostriedkov ako sú polícia, súdy a väzenia.

Čo z toho je zaujímavé pre nás?

Ježiš na jednom mieste hovorí: *„Ti, čo sú uznaní za hodných tamtoho veku a zmŕtvychstania, už sa neženia, ani nevydávajú. Už ani umrieť nemôžu, lebo sú ako anjeli a sú Božími synmi, pretože sú synmi vzkriesenia“* (Lk 20,35-36). Hodní, gr. *axios*, znamená primeraný, zodpovedajúci niečomu, zodpovedajúci štandardom. Ježiš sa dotýka toho, čo je jadrom celého Evanjelia: že totiž na život v Nebi sú potrebné určité štandardy a kto ich nesplní, má proste smolu. Podstatou a náplňou duchovného života je potom táto premena, ako o nej hovorí Pavol: *„Ak budete žiť podľa tela, zomriete. Ale ak Duchom umŕtvujete skutky tela, budete žiť“* (Rim 8,13).

Reformácia toto, myslím, vcelku nepochopila. V jej poňatí Nebo nie je darom daným zadarmo každému, kto v sile Božej milosti (Jn 1,12) splní objektívne predpoklady a požiadavky Neba, čiže svätosť (Zjv 21,27) a stane sa tak novým stvorením (Gal 6,15). Namiesto toho sa rieši niečo, čo Boh už dávno vyriešil (porov. 2Kor 5,19): otázka viny, trestu a toho, komu Boh hriechy odpustí a komu nie a potrestá ho za ne večným trestom v Pekle. Výsledkom bola viera v to, že ak uverím v Krista ako v osobného Spasiteľa, Boh mi odpustí hriechy a ja som spasený človek, bez ohľadu na svoje hriechy a na svoj stav, pretože spása už nie je o kvalite, ale len a jedine o *odpustení* hriechu. Vzaté do dôsledkov to potom ústi až k praxi sekty *ranterov*, ktorí ako znak svojej viery v spásu z čirej milosti *napriek* svojim skutkom a hriechom konali tie najzvrhlejšie hriechy a zlo, aby tak ukázali, že pevne veria v to, že sú spasení *čírou milosťou* a slovami Luthera, nikto z nich nebude zatratený *„ani keby ... smilnil a vraždil tisíckrát za deň.“* Takto to ale, samozrejme, nefunguje.

Boh odpustil hriech *svetu, en bloc*, bezvýhradne, bezpodmienečne a absolútne nezaslúžene. A *práve preto* poslal Syna, aby nám dal moc stať sa novým stvorením, synmi a dcérami Boha a tak sa stať zodpovedajúcimi Božiemu kráľovstvu. A tomu zodpovedá prekvapujúco rovnaká „krivka“ výchovy, akú ukazuje Peterson:

- V rovine dejín to začína Zákonom. V ňom Boh ako otec prístupuje k ľuďom a dáva im prvé pravidlá, vyžaduje disciplínu, hrozí trestami za jeho porušenie i sľubuje odmenu za jeho plnenie. Pavol jasne hovorí o Zákone ako o našom vychovávateľovi pre Krista, kým sme boli nedospelí. A až potom, keď zákon splnil svoju úlohu a pripravil Bohu ľud dospelý a zrelý, prichádza Kristus a Evanjeliom a vedie nás ďalej, za hranice Zákona, ku skutočnej dospelosti v Kristovi, ako aj o nej píše Pavol.

- Tú istú postupnosť vidíme už v starovekom a dodnes platnom procese uvádzania do kresťanského života: Najprv je *katechumenát*, ktorý je etapou Zákona – a až potom, po jeho dovŕšení, nastupuje *mystagógia*, uvedenie do Evanjelia, do života s Kristom, do sviatosti, do moci a sily Ducha Svätého.

- Podobne to reflektuje rovnako stará a pozorne vypozerovaná schéma duchovného rastu: Najprv *cesta očisťovania*, ktorá je cestou Zákona – a až po nej Boh povoláva na *cestu osvietenia*, ktorou začína *Evanjeliom*, kresťanstvo v plnom zmysle slova.

- Nakoniec psychológ M. Scott Peck hovorí vo svojej knihe *V inom rytme* o tej istej postupnosti vo svojich *štyroch etapách duchovného rastu*: najprv etapa *pravidiel*, nazvaná *formálne-inštitucionálna* etapa – a až po nej vstup do skutočného *duchovného*

ho života, do fázy, ktorú on sám nazýva *mysticko-spoločenskou*.

Arcibiskup Fulton J. Sheen správne poukazuje na to, že práve zanevrenie na Zákon, askézu a disciplínu – v mylnom presvedčení, že to už je „Kristom zrušené“, stojí za značným percentom problémov súčasného kresťanstva i Cirkvi.

Na jednej strane protestantizmus prinajmenšom sprvu zanechal všetky veci, týkajúce sa askézy a tréningu čností s oným Lutherovým pohľadným „*Pápeženci umiestňujú v nebi ľudí, ktorí vedeli iba nastavať do radu skutky... Celá ich svätosť je v tom, že sa veľa modlili, veľa postili, veľa pracovali na tom, aby sa umŕtvovali tým, že mali zlú posteľ a veľmi drsné rúcho. Aj psi a svine môžu skoro každý deň praktikovať tento druh svätosti*“ (Erl., 63, 296, 304 1531) – nepochopenie veci z jeho slov priam kričí. Naivne si myslí, že kresťania si týmito skutkami skúšajú nejako „zaslúžiť Nebo“, o ktorom ale predsa Písmo píše, že je zadarmo, nie? Po ňom túto myšlienku (a s ňou i ono základné nepochopenie) mechanicky opakujú generácie jeho nasledovníkov až podnes.

V praxi nás katolíkov – určite aj pod vplyvom protestantizmu a zle pochopenej charismatickej obnovy – sa rozráha v praxi (nie v učení Cirkvi, ale v praxi jej mnohých členov) podobná predstava „lacnej spásy“ z „Božieho milosrdenstva“, kde Boh sa nad nami proste nejako zmiluje a do Neba nás už len nejako vpustí – veď keď v Neho veríme! Ale aj tam, kde je skutočná viera, často to končí pri „chválových stretkách“. Chválové stretká sú do veľkej miery ovocím protestantizmu, keď kresťan, po uverení v Krista, už je spasený, už dorazil do cieľa. Jediné, čo mu ešte ostáva, je chváliť a oslavovať Boha za tento Boží dar. A tak sa schádzame a spievame a voláme a ruky dvíhame a chválimo a oslavujeme Boha za dar spásy.

To je isto dobré, chváliť Boha za dar spásy – ale *spása* nie je *spasenie sa!* To sú dve odlišné veci (porov. úvaha č. 640)! Preto podstatou duchovného života nie je „juchanie“ (porov. Hans Buob), ale formácia, duchovný rast, premena človeka.

Fáza *zákona* má v tomto nezastupiteľné miesto. Pavol sa o tom na vlastnej koži presvedčil v Korinte. Na rozdiel od Židov, ktorí prešli *katechumenátom* Zákona, pohania ničím takým neprešli. Zvestovanie Evanjelia takto nepripraveným ľuďom potom neraz spôsobilo neskutočné zmätky a deformácie. Aj to bol, myslím, dôvod, prečo staroveká Cirkev promptne zaviedla *prípravku* na krst v podobe katechumenátu. Sprostredkoval pohanom to, čo Židia už mali za sebou: výchovu a prípravu *Zákom* na slobodu Evanjelia.

Milosť stavia na prirodzenosti, učil Anjelský Učiteľ Tomáš Akvinský. Najprv Zákon, potom Evanjelium. Najprv čnosti a disciplína, potom na ich pleciach virtuozieta Ducha – úplne rovnako, ako *klavirista najprv musí zvládnuť stupnice a prstové cvičenia a až potom dozrie na slobodu koncertu a improvizácie*. Najprv dobrý, zbožný, *spravodlivý človek*, až potom *Boží syn, Božia dcéra*.

Dnes to nie je v móde. Hľadáme, ako podotkol Sheen, ľahké a bezproblémové kresťanstvo: „*Odpovedzme si, prečo Ježiš nazval Petra satanom. Peter urobil presne to isté, o čo sa pokúšal Satan na hore pokušenia, keď odrádzal Krista od kríža a povedal: To sa ti nesmie stať. Sme ochotní uznať tvoje Božstvo, ale nie tvoj kríž. Toto je biblický význam toho, čo je diabolské. Tento duch už vstúpil do Cirkvi. Všimnite si ako ustupuje z Cirkvi umŕtvovanie, sebazapieranie, disciplína na školách, v seminároch. Odpor k disciplíne je prejavom nenávisťi ku krížu. Asketizmus a kresťanská disciplína dokázala rozložiť diktátorské režimy. Nie preto, že by sa poddali, ale že sa nedali zlomiť.*“

Výsledok je podobný, ako u rodičov – zástancov „voľnej výchovy“, ktorých vo svojej knihe ukazuje Peterson: poznačení, neschopní, nezrelí, zmrzačení „kresťania“, ktorí síce možno zažili dotyk Boha, možno aj nejaké prvotné začiatnícke prejavy Ducha, ako sú charizmy a zázraky a pod. – ale nakoniec sú neschopní Boha nasledovať, žiť s Ním, zomierať sebe, „umŕtvovať svoje údy a skutky tela“, ako vyzýva Apoštol Pavol a stávajú sa tak neschop-

nými Kráľovstva presne podľa výstražných slov Krista: „*Mnohí mi v onen deň povedia: "Pane, Pane, či sme neprorokovali v tvojom mene? Nevyháňali sme v tvojom mene zlých duchov a neurobili sme v tvojom mene veľa zázrakov?" Vtedy im vyhlásim: Nikdy som vás nepoznal; odíďte odo mňa vy, čo páchate nepravosť*“ (Mt 7,22-23)!

Tak, ako Peterson a mnohí iní po excesoch a rojení posledných desaťročí znovu objavujú dôležitosť disciplíny, zákona i trestu, podobne aj my v kresťanstve sa musíme vrátiť späť ku skutočnému a nie nami vymyslenému naivnému kresťanstvu, k plnosti toho, čo nám Boh zanechal a k čomu nás pozýva. A Zákon je základom, východiskom a odrazovým mostíkom k Evanjeliu – a askéza, tréning čností a disciplíny vždy bol, je a bude zásadnou súčasťou úspešného duchovného života. Tak, ako hovorí samo Písmo: „*Pravda, každá výchova v prítomnosti sa nezdá radostná, ale krušná; neskôr však prináša upokojujúce ovocie spravodlivosti tým, ktorých ona vycvičila*“ (Hebr 12,11) a inde: „*Práve preto vynaložte všetko úsilie na to, aby ste k svojej viere pripojili čnosť, k čnosti poznanie, ⁶ k poznaniu zdržanlivosť, k zdržanlivosti trpezlivosť, k trpezlivosti nábožnosť, ⁷ k nábožnosti bratskú náklonnosť a k bratskej náklonnosti lásku. ⁸ Ak toto všetko máte a ak sa to rozhojňuje, nebudete nečinnými a neplodnými v poznávaní nášho Pána Ježiša Krista. ⁹ Kto však toto nemá, je slepý, krátkozraký: zabudol, že bol očistený od svojich starých hriechov. ¹⁰ Preto sa, bratia, tým viac usilujte upevňovať svoje povolanie a vyvolenie. Veď ak budete to robiť, nikdy nepadnete. ¹¹ Tak sa vám naširoko otvorí vstup do večného kráľovstva nášho Pána a Spasiteľa Ježiša Krista*“ (2 Pt 1,5-11). Mimo chodom, všimli ste si u Petra tú precízne postavenú postupnosť? Najprv kvality *Zákona*: čnosť (čiže vypestovaný, vytrénovaný návyk správneho života a konania), poznanie (získavané štúdiom a rozjímaním), zdržanlivosť (čiže sebadisciplína) a trpezlivosť (presnejšie, v zmysle gréckeho slova, vytrvalosť a stálosť), všetko zavŕšené v konzistentnom postoji nábožnosti; a až potom kvality *Evanjelia*: bratskú náklonnosť a lásku, ktoré stavajú na pevnom základe, vybudovanom tým predchádzajúcim.

Amen!